

af 1759 havde han købt godset Ahrensburg i Holsten), og denne kontakt viste sig på længere sigt mere betydningsfuld end selve mønten, der allerede i 1762 indstillede virksomheden. Bro-Jørgensen fremsætter i øvrigt den interessante hypotese (s. 187), at Schimmelmänn lod sig bestikke af de preussiske møntjøder til at stoppe udmøntningen i 2 måneder i 1762; holder denne hypotese, står vi atter over for et glimrende eksempel på Schimmelmännns evne til at spille på flere heste.

Man må med Bro-Jørgensen beklage, at kun en ringe del af Schimmelmännns regnskabsmateriale er bevaret. Interessen samler sig derfor naturligt om den såkaldte »Generalbalance« pr. ultimo 1760 (Ahrensburgarkivet) på knap 3,5 mio. mark banco (knap 3 mio. egenkapital). Bro-Jørgensen afslører ved sin gennemgang af balancens debet- og creditsider, at Schimmelmänn har haft en hel gruppe af preussiske embedsmænd som klienter (dvs. han har forvaltet deres indskud). En vekselpordefølge på knap 1,5 mio. mark giver ligeledes et fingerpeg om virksomhedens omfang.

Det blev som bekendt den danske regering, der gik af med sejren i kapløbet med Frederik II og von Brühl om den eftertragtede finanstrøldmands bistand; men man strakte sig også langt: Schimmelmänn blev både generalkommerceintendant og minister i Hamburg!

Bro-Jørgensen er tilbageholdende med at give en samlet vurdering af Schimmelmänn. Alligevel får man ved gennemlæsningen af bogen et ganske tydeligt billede af ham, navnlig gennem korrespondancen med Loeser. Forretningsmanden Schimmelmänn fremtræder her som en rolig, nøgtern organisator med et forbløffende overblik og som en over-

ordentlig aktiv og initiativrig mand.

Bro-Jørgensen's bog er velskrevet – til tider ganske spændende. De talrige henvisninger til arkivalier og litteratur er relevant anbragt som fodnoter, der gør det let for læseren at følge forfatterens arbejde med kilde-materialet. Bogen afsluttes med et dækkende personregister og en forkortelsesliste.

P. C. Willemoes Jørgensen

Axel Steensberg (red.): Dagligliv i Danmark i det syttende og attende århundrede. 1620–1720 (Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck). 762 s.

I sit berømte og værdige svar på Dietrich Schäfers kritik fra 1888 og 91 skrev Troels-Lund bl. a. (»Om Kulturhistorie« 1894): »... Thi meningen er jo ikke at skaffe os også fortidens virkelighedsmasse på halsen, som om vi ikke havde nok i vor egen tids. Var det så, ville vi simpelthen kvæles under den uhyre bunke enkeltheder, der væltedes ud over os. Vi samler dem til et billede, danner en ideal verden, hvor vi, efter bedste evne sandheden tro, lader det forbigangne gentage sig, men på en ny måde, med forkortede linier mellem årsag og virkning, med det efter vor mening væsentlige i så klart et lys, som det måske aldrig viste sig for samtiden«.

Det er svært ikke at føle sig i al fald en lille smule kvalt af et værk som sidste del af Steensbergs fortsættelse af Troels-Lunds »Dagligt Liv« (i tidsfølgen første del) – som også af Troels-Lunds eget værk i øvrigt. Her er meget med. Alle sider af hundred-årets samfundsliv synes dækket – og dermed altså også de væsentlige sider. De betragtes klarere og forstås bedre, end samtiden kunne gøre det. Foran-

dringer og udviklinger har kunnet give forklaringer, som man den gang ikke kunne nå og heller ikke tænkte på at nå, fordi de fleste gudhengivent accepterede tilværelsen, som den var. Linierne mellem årsag og virkning er forkortede. For værkets praktiske udnyttelse er dets »tæthed« kun en fordel. Et udmærket sagregister viser vej, og et helt fortrinligt henvisningsapparat gør det muligt eventuelt at gå videre. I adskillige afsnit er anvendt primært kildemateriale, og her må især tingbøgerne fremhæves; men også skifteprotokoller og synsforretninger har givet bidrag.

I 25 kapitler behandler 18 forfattere: Omgangsskikke (festligt ved Axel Steensberg), højtid og fest, børn og unge, disciple og studenter, offentlige forlystelser, trolddom og hemmelige kunster, gudsfrygt, krig og ufred, pest, plage og lægedom, fattig og udstødt, bylag og gadestævne, ting og rettersted, hekseforfølgelse, i fløjel eller vadmæl, æde og drikke, skære, skildre og staffere, borgerens by og gård, natur og landskab, avl og besætning, bøndernes boliger, præstegårdsliv, på hovedgården, torv, marked og købmandsgård, rejsens besværligheder samt sømandsliv på langfart og i hjemlige farvande. Det er lykkedes for Steensberg at få en helhed ud af den brogede mangfoldighed. De mange forfatteres forskelligheder er eliminerede, og tilbage er blevet et tidsbillede, som vel næppe er endeligt; men som i al fald vil være væsentligt – også for lokalhistorikere, der vil kunne hente mange ideer til studier i deres enkelte områder. Personlig vil undertegnede gerne takke for oplysningen side 424 om, at jordbær »vel tilberedte med sukker og vin« er overmåde sunde.

Bogen er velillustreret, til dels med ikke tidligere offentliggjorte billeder.

Danckwerth: Landesbeschreibung der zwei Herzogthümer Schleswig und Holstein fra 1652 er flittigt benyttet. I billedteksterne er der i øvrigt et par fejl: S. 203, hvor sønderjyske mænd og kvinder efter landsdelens skik modtager nadveren i denne rækkefølge er det til venstre ikke den første kvinde, men den sidste mand, præsten rækker brødet til, og s. 341 og 42 er det tre og ikke to fodgardere, som øvrigheden handler ilde med efter deres mord på en hel familie i Hollænderbyen på Frederiksberg. Det fremgår både af den afbildede skillingsvises tekst og dens makabre tegninger.

I omslagspræsentationen anbefaler forlaget bogen til højtlesning i familiens kreds. Åh ja, men spring så over visse afsnit i Bøndernes boliger. Tømmerkonstruktionernes detaljer vil nok være for svære at kapere.

Finn H. Lauridsen

Den danske udenrigstjeneste 1770–1970. Bind I, 1770–1919 af Klaus Kjølse og Viggo Sjøqvist. Bind II, 1919–1970 af Paul Fischer og Nils Svenningsen. (J. H. Schultz Forlag 1970). 419 + 423 sider.

Formentlig på Struensees foranledning blev ved kgl. kabinetsordre af 24.12. 1770 udenrigsstyrelsen organiseret som et selvstændigt departement på samme måde som andre regeringsorganer. Beslutningen var ikke særlig vidtrækkende og mærkedes ikke af mange andre end nogle få embedsmænd, så lejligheden til at udsende et nitidt udstyret værk på over 800 sider kan synes nok så spinkel. Selv om der også før 1770 var en udenrigstjeneste med folk både ude og hjemme, regner udenrigsministeriet imidlertid sin fødselsdag for 24.12. 1770, og enten da-